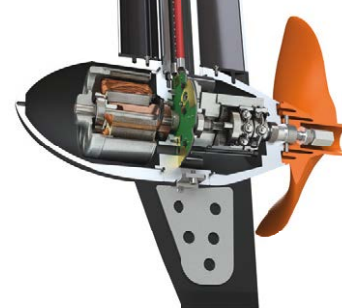

Water Kampioen

VOOR DE WATERSPORTER DIE MÉÉR WIL!

**FLUISTERSTIL
NIEUWS**
OP BOOT HOLLAND

ANWBWATERSPORT.NL

DE BESTE
**EUROPESE
ZEILBOTEN**
VAN 2015

It giet oan!
**ELFSTEDEN
TOCHT**
OP EIGEN KIEL

KNRM
KLAAR VOOR DE
TOEKOMST

Bekijk de nieuwe reddingboot

NO. 2 - 5 FEBRUARI 2015 - € 7,75

391905 - 56662

BP

01502

8 710966 256664

**SCHAATSERS MOETEN
IEDER JAAR MAAR WEER
AFWACHTEN OF DE
'TOCHT DER TOCHTEN'
ERIN ZIT. WATERSPOR-
TERS HEBBEN HET VEEL
GEMAKKELIJKER, DIE
KUNNEN HEM GEWOON
ELKE ZOMER VAREN.**

TEKST EN FOTO'S: FRANK KOORNEEF

ELFSTEDENTOCHT ROEMRUCHE ROUTE

VAARDOSSIER

De Elfstedentocht

VAREND DOOR STEDEN EN WEILANDEN

Deze paal aan de Bonkevaart markeert de finish van de Elfstedentocht.

In de afgelopen jaren is de officiële schaatsroute van de Elfstedentocht beetje bij beetje bevaarbaar gemaakt voor de gemiddelde motorkruiser. Vaarwegen zijn uitgediept, vaste bruggen beweegbaar gemaakt of opgehoogd en enkele nieuwe sluizen zijn aangelegd. Onlangs is het laatste deel, het traject door de 'hel van het noorden', daarbij gekomen. Het is nu mogelijk om de gehele schaatsroute te bevaren, van de start in Leeuwarden tot aan de finish op de Bonkevaart. Alleen de trajecten tussen Stavoren en Hindeloopen en tussen Hindeloopen en Workum zijn nog niet bevaarbaar door boten iets groter dan formaat roeiboet. Gelukkig zijn hiervoor twee goede alternatieven.

Stedelijke geneugten

De Elfstedentocht is een van de meest aansprekende vaarroutes door Friesland. Niet

voor niets organiseert WV de Meeuwen uit Leeuwarden al sinds 1946 de Elfstedentocht te Water. Hoe je de route ook vaart, in groepsverband of alleen, je doet vanzelfsprekend de 'elf steden' aan. Dit zijn stuk voor stuk steden - of stadjes - waar het rijke verleden nog steeds een duidelijk zichtbare plek inneemt. Ondanks dit verleden zijn het geen 'dooie' steden, maar gezellige plaatsen die je uitnodigen om te doen waar je op vakantie of tijdens een vrij weekend zin in hebt: lekker passagieren. Misschien een museum bezoeken, wat winkelen of gewoon een beetje slenteren en de sfeer opsnuiven, aan het eind van de middag even uitblazen op een terrasje. Of lekker in het zonnetje op je boot zitten en genieten van het uitzicht.

Afgezien van al deze stedelijke geneugten vaar je tijdens de Elfstedentocht ook nog eens door enkele van de mooiste delen van de watersportprovincie. Onderweg

*Genieten
in 'de hel
van het
noorden'*

Hoewel Hindeloopen piepklein is, had het wel mooi vijftig jaar eerder dan Amsterdam stadsrechten verworven.

De meest bijzondere bezienswaardigheid van Franeker is het Planetarium van Eise Eisinga.

kom je door gemoedelijke dorpen, vaak gegroepeerd rond een eeuwenoud kerkje - al dan niet op een terp gebouwd - waar de tijd een beetje stil lijkt te hebben gestaan. Voor watersporters die graag de benen strekken, zijn vanuit de dorpen heerlijke wandelingen mogelijk. En tussen al die steden en dorpen zijn grote delen van de provincie maar weinig bebouwd en dun bevolkt. Hier, tussen de eindeloze weilanden, liggen de meren en vaarten, op de oevers staan de kenmerkende monumentale hoge boerderijen in het groen.

Handel over het water

De groep steden is een bonte verzameling, waarbij iedere stad zijn eigen karakter heeft. Toch hebben ze één overeenkomst: ze zijn allemaal op het water gericht. Dit heeft te maken met de ontstaansgeschiedenis van Friesland en zijn steden. Zo zijn

Stavoren, Hindeloopen, Workum en Harlingen ontstaan als zeehavenstad aan de Zuiderzee en hebben Bolsward, Sneek en IJlst hun oorsprong als handels- en overslaghaven aan (uitlopers van) de Middellzee. Weliswaar hebben sommige steden een oorsprong die juist getuigt van een strijd tegen het water. Zo begonnen Leeuwarden, Franeker, Dokkum en Bolsward als een nederzetting op een of meer terpen, maar in later tijden werden dit machtige handelssteden. En het merendeel van die handel ging natuurlijk over het water. De ligging als uitgangspunt voor handel was helemaal gunstig voor Sneek, Sloten en IJlst, omdat deze steden ontstonden op een kruispunt van vaarwegen en landwegen. En alle Friese steden maakten eeuwenlang dankbaar gebruik van het fijn vertakte netwerk aan vaarten en andere vaarwateren in de provincie. 📍

STAD OF DORP

Hoewel de Elfstedentocht nadrukkelijk langs elf steden voert, vaar je niet bepaald van metropool naar metropool. Het gaat hier om plaatsen die ooit stadsrechten kregen. Opvallend is dan ook dat grote plaatsen als Drachten en Heerenveen niet 'mogen meedoen' omdat ze officieel geen stad zijn. Om deze steden-zonder-stadsrechten geen dorp te hoeven noemen, worden dergelijke plaatsen vaak 'vlek' of 'vleckje' genoemd. De kleinste echte stad aan de route is Sloten, dat met iets meer dan zevenhonderd inwoners piepklein te noemen is. Ook Hindeloopen en Stavoren halen de duizend inwoners niet. Leeuwarden zit aan de andere kant van het spectrum met ongeveer 95.000 inwoners.

DE MOEITE WAARD X 'STADS/DORPS' ANDERS

BERLIKUM

Enige tijd geleden ging het verhaal dat Berlikum de twaalfde Friese stad is. Onderzoek zou hebben uitgewezen dat het plaatsje in de buurt van Leeuwarden in de 14de en 15de eeuw stedelijke kenmerken had. Ook zou Berlikum in 1355 stadsrechten hebben gekregen - van zichzelf. De Berlikummers hebben de suggestie dat ze in een stad wonen van harte omarmd: watersporters worden als ze Berlikum invaren, begroet met 'Welkom in de 12de stad'. Dit heeft de naam van de Elfstedentocht echter niet doen veranderen. En de route? Die liep toch al langs Berlikum.

BARTLEHIEM

Bartlehiem is misschien wel het beroemdste gehucht van Nederland. Iedereen kent het minidorpje op de kruising van Oudkerkervaart en Dokkumer Ee van de Elfstedentocht. Hier gaan de schaatsers linksaf naar Dokkum, nadat ze vanuit het westen onder het befaamde houten bruggetje doorgekomen zijn. In Dokkum moeten ze keren en terugschaatsen naar Bartlehiem. Vervolgens slaan ze af naar het oosten, waar na de laatste zware kilometers eindelijk de finish op de Bonkevaart wacht. Vanaf het bruggetje kun je dus in drie richtingen schaatsers zien komen of gaan.

BALK

Dankzij de handel in boter was Balk in de 18de eeuw een zeer welvarend stadje. Waar de zeer smalle Luts door het centrum loopt, vormt het riviertje haast een soort stadsgracht, compleet met mooie geveltjes. Aan weerszijden van het vaarwater liggen de Raadhuisstraat en de Van Swinderenstraat. Al varend kun je genieten van het uitzicht op kleine huizen met sierlijke 17de- en 18de-eeuwse gevels. Bij de enige vaste brug over de Luts, midden in het centrum van Balk, staat het Raadhuis uit 1615, voorzien van trapgevel en een opengewerkt torentje.

BURDAARD

Het dorp Burdaard ligt aan de Dokkumer Ee en is vanaf het water op z'n mooist. Burdaard heeft een aparte positie in de Elfstedentocht: de schaatsers passeren het dorp twee keer. Molen de Zwaluw uit 1875 heeft een bijzondere dubbelfunctie, want hij is naast korenmolen, die het meel maalt voor diverse bakkers in de omgeving, tevens houtzaagmolen. De houtzagerij vindt plaats in de naast het molenhuis gelegen schuur. Het zaagmechaniek wordt aangedreven door de molenwieken, maar de overbrenging loopt via een lange as in de buitenlucht.

Varend langs de schaatstocht **KRUISJES EN STEMPELKAARTEN**

Als je in het vaarseizoen onderweg bent op de Elfstedenroute, lekker in 't zonnetje, zijn de beproevingen van een schaatstocht bij temperaturen onder nul ver weg. Al varend kom je de beroemde schaatstocht niet in ontberingen tegen, maar wel in verwijzingen of monumenten. In start- en finishplaats Leeuwarden tref je op diverse plekken gedenktekens. Bij het WTC Expo bijvoorbeeld, waar traditioneel de start van de tocht plaatsvond doordat de schaatsers vanaf hier naar de nabijgelegen Zwettehaven rennen, staat het beeld de *Iisfretter* of Elfstedenrijder. Reinier Paping, winnaar van de legendarische editie in 1963, heeft voor dit beeld model gestaan. In het noorden van de Friese hoofdstad, aan de Bonkevaart, staat een paal met daarop het beroemde Elfstedenkruisje op de exacte finishlijn. Ernaast staat een plaquette.

It sil heve

Een van de meest in het oog springende Elfstedenmonumenten is de tegeltjesbrug It Sil Heve, genoemd naar de legendarische woorden van Jan Sipkema in 1985. Deze brug ligt over de Murk, even ten noorden van Leeuwarden, en heet officieel de Kanterlandse Brug. Het is de laatste brug voor de finish. De noordkant van de brug is bedekt met meer dan 7000 tegeltjes. In blauw glazuur staan de portretten van schaatsers die de tocht ooit hebben uitgereden, waaronder W.A. van Buren, de schuilnaam van - toen nog - prins Willem-Alexander die de editie van 1986 uit wist te rijden. De tegeltjes vormen dankzij hun rangschikking tezamen het silhouet

van enkele zwoegende schaatsers. De zuidkant van de brug is nu nog onbedekt, maar zal na de eerstvolgende Elfstedentocht ook betegeld worden. Het monument is ontworpen door Maree Blok en Bas Lugthart.

Schaatsen en klûnen

Aan de Kleine Weide in Hindeloopen staat pannenkoekrestaurant de Friese Doorloper, dat een geheel vormt met het Eerste Friese Schaatsmuseum. Het museum heeft niet alleen de grootste collectie schaatsen van de wereld maar ook een speciale Elfstedenzaal met historisch materiaal over alle Elfstedentochten. Naast oude foto- en filmbeelden ook bijvoorbeeld een afgevroren teen, de schaatsen en de medailles van Evert van Benthem, schaatskleding van Reinier Paping en de stempelkaart en de schaatsen van Willem-Alexander. In het gedeelte van de Elfstedenvaarroute dat onlangs in gebruik is genomen zijn twee sluisen aangelegd, de Wiersluis even ten noorden van Berlikum en de Anita Andriensluis tussen Oude Leije en Finkum. Beide sluisen hebben een bijzonderheid: een speciale klûntrap voor de Elfsteden-schaatsers. Daar vlakbij, in het dorp Oude Leije, staat op de oever een monument ter ere van de vrouwelijke winnaars van de Elfstedentocht.

Bij de Bonteburg in Dokkum is het keerpunt van de Elfstedentocht. Hier moeten de deelnemers hun laatste stempel halen en dan over de Dokkumer Ee terugkeren in de richting van Bartlehiem. Naast de brug, aan het Kleindiep, is als een soort monument een bankje neergezet in de vorm van een Friese doorloper. ☺

ELFSTEDENTOCHT

De Elfstedentocht is een van de meest aansprekende sportevenementen van ons land. Als deze schaatstocht verrezen wordt, staat het hele land op z'n kop. Maar het begon allemaal klein: aan de eerste Elfstedentocht op 2 januari 1909 namen slechts 23 schaatsers deel. Twee weken later werd Koninklijke Vereniging de Friesche Elf Steden opgericht. Omdat het ijs op de gehele route minimaal 15 centimeter dik moet zijn, wordt de tocht slechts af en toe uitgeschreven. Tot nu toe zijn er vijftien tochten verrezen, de laatste in 1997. De meest legendarische en uitputtende Elfstedentocht was die van 1963. Behalve per schaats of boot is er een Elfstedentocht voor o.m. Supboards, wandelaars, fietsers, skeelers, motoren en oldtimers.

IJlst: Hoofdstad van de **HOUTEN SCHAATS**

IJlst ligt aan de drukbevaren route tussen Sneek en Heeg en is ontstaan in de Middeleeuwen, op de plek waar de Geeuw, de Ee en de Wijmerts bij elkaar kwamen. Door de gunstige ligging aan het water werd deze nederzetting, die oorspronkelijk alleen werd bewoond door aantal veeboeren, al snel een marktplaats van zuivelproducten, vlees en huiden. Rond 1268 verkreeg IJlst stadsrechten, als vierde Friese stad na Stavoren, Hindeloopen en Harlingen. In die tijd had het stadje geen wallen of andere verdedigingswerken. IJlst was geheel omgeven door water en dat werd voldoende geacht als verdedigingsmiddel. Desondanks had IJlst in die periode, vanwege het open karakter van de stad, geregeld last van de gevechten tussen Schieringers en Vetkopers. Gelukkig ging het met de economie van IJlst erg goed en in en op de kades van Geeuw en Wijmerts verschenen scheepswerven en houtzaagmolens.

Schaatsen, schaven en beitels

Het mooiste deel van IJlst ligt aan de Eegracht en Galamagracht. Aan deze langgerekte gracht staan mooie gevels en statige huizen uit de 17de, 18de en 19de eeuw enigszins verstopt achter lindebomen. Vooral de typerende overtuinen maken

IJlst is bekend om zijn statige huizen en overtuinen

De brug in IJlst staat in het vaarseizoen bijna even vaak open als dicht.

HOUTEN BOK

In IJlst en de ruime omgeving van het stadje lagen alle boerderijen, bedrijven en weilanden aan het water. Het was dus logisch dat al het transport over water ging - de eerste fatsoenlijke weg naar Sneek kwam pas rond 1965. Als boeren en melkerijen vee, hooi of melk te vervoeren hadden, deden ze dit vaak met de houten bok. Ook de vele houthandels in IJlst en omgeving vervoerden hun balken en planken van en naar molens, timmerlieden, aannemers en andere klanten met de bok. Het spreekt vanzelf dat de houten bok vooral op de werven in IJlst gebouwd werd. Toen de staalbouw opkwam, was het afgelopen. Men schakelde massaal over op pramen van staal.

deze gracht bijzonder. Deze overtuinen liggen niet direct aan de huizen maar aan de overkant van de straat, aan het water. In de tijd van voor de wasmachine werd hier de was gedroogd en gebleekt. Niet voor niets zijn grote delen van de speelfilm over de schippers van de Kameleon hier opgenomen.

IJlst is bekend om zijn schaatsfabrieken. De bekendste is ongetwijfeld de firma Nooitgedagt. Behalve vele honderdduizenden schaatsen werden bij Nooitgedagt ook vele schaven, beitels en diverse soorten houten speelgoed gemaakt. Museum Nooitgedagt IJlst is ingericht met een uitgebreide collectie van de producten van het bedrijf. Met ingang van seizoen 2015 is het museum verhuisd naar de Sudergoweg 1a, vlakbij de fierljepschans van IJlst. Klein maar fijn was schaatsenfabriek Frisia aan de Uilenburg, waar van 1880 tot 1993 schaatsen werden gemaakt. Even buiten IJlst staat molen de Rat, die in de 17de eeuw in de Zaanstreek is gebouwd;

in de 19de eeuw verhuisde de molen naar IJlst. De Rat is nog steeds in gebruik als houtzagerij.

Er zijn een paar manieren om IJlst goed te bekijken. Er is een stadswandeling uitgezet en een speciaal wandelboekje over IJlst is voor drie euro te koop in de VVV-winkel op de kade bij de ophaalbrug. Een andere manier is om een rondvaart door de stadgrachten te maken met een typisch schip uit IJlst: een houten bok.

In IJlst kun je op drie plaatsen aanleggen. Aan beide kanten van de brug over de Geeuw is slechts een beperkt aantal ligplaatsen aan de stadskade; gelukkig is er aan de 'achterkant' van het dorp een ruime passantenhaven met ongeveer dertig ligplaatsen. Deze passantenhaven is vanaf de Wijde Wijmerts te bereiken via de Wijnsloot en vanaf de Zwarte en Witte Brekken over de Zoosloot en de Jutrijpervaart. Ook jachthaven de Uitkijk heeft een flink aantal passantenplaatsen. 📍

Waterkaarten

De gehele Elfstedentocht valt binnen de grenzen van ANWB Waterkaart B (Friesland). Deze kaart is ook als wateratlas verkrijgbaar, handig voor op kleinere boten omdat hij minder ruimte inneemt. Alle ANWB waterkaarten zijn ook digitaal verkrijgbaar als app, zie hieronder.

Boeken

- *10 vaarroutes door Friesland* (uitgeverij Hollandia). Een nieuw boek met vaarroutes door alle delen van Friesland. De Elfstedentocht is een van de in dit boek beschreven routes. De gids bevat dag- en weekendtochten door de hele provincie, waarbij zowel de natuur als de Friese steden aan bod komen. Door de heldere plattegronden, vaste indeling per vaartocht en praktische tips is hij makkelijk te gebruiken. Alle routes eindigen bij het vertrekpunt en bevatten voor sloeipeigenaren handige B&B-overnachtingsadressen en informatie over trailerhellingen. Aan de hand van knooppunten kunnen routes gecombineerd worden en kun je de lengte van de tochten zelf aanpassen. De vaarroute hiernaast komt ook uit dit boek.

- ANWB Wateratmanak deel 2, voor bedieningstijden van sluisen en bruggen en alle gegevens over jachthavens en voorzieningen.
- Vaarwijzer Nederlandse Binnenwateren (uitg. Hollandia), praktische en vaartoeristische informatie over de vaarwegen in het binnenland van Nederland, dus ook in Friesland.

Apps

ANWB Waterkaarten App
Alle ANWB waterkaarten zijn als complete set digitaal verkrijgbaar, als app voor Apple en Android. Data en gegevens uit Wateratmanak deel 2 zijn in de kaarten geïntegreerd. Eenmaal geïnstalleerd werken de kaarten ook offline.

Websites

Blijf op de hoogte van alle ontwikkelingen op het gebied van het Friese merenproject op friesemeren.nl en kijk welke evenementen in Friesland georganiseerd worden op beleeffriesland.nl

LEZERSACTIE

I.s.m. Uitgeverij Hollandia geven wij 10 exemplaren weg van het boek '10 vaarroutes door Friesland'. Interesse? Mail vóór 9 april a.s. naar waterkampioen@anwb.nl o.v.v. '10 vaarroutes'.

Rond Berlikum bevaar je de Kleiroute en tuinders maken dankbaar gebruik van de zeelei.

Waddenzee

De Elfstedenroute loopt dwars door Kimswerd, het geboortedorp van Grutte Pier.

Schepen met een grotere doorvaarthoogte varen over Fluessen naar Stavoren.

